

**УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ**

Кафедра педагогіки та освітнього менеджменту

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Завідувач кафедри

О. М. Коберник

28 серпня 2019 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ВВС 3.15 ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ

Спеціальність **014.06 Середня освіта (Хімія)**

Освітня програма **Середня освіта (Хімія)**

Освітній ступінь **бакалавр**

Факультет **природничо-географічний**

2019 – 2020 навчальний рік

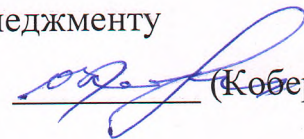
Робоча програма навчальної дисципліни Історія педагогіки для студентів зі спеціальності: 014.06 Середня освіта (Хімія), освітнього ступеня «бакалавр».

Розробник: Ткачук Л. В., канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри педагогіки та освітнього менеджменту

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри педагогіки та освітнього менеджменту

Протокол № 1 від 28 серпня 2019 року

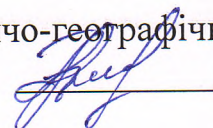
Завідувач кафедри педагогіки та освітнього менеджменту

(Коберник О. М.)

Робочу програму розглянуто та затверджено на засіданні науково-методичної комісії природничо-географічного факультету

Протокол № 1 від 29 серпня 2019 року

Голова науково-методичної комісії природничо-географічного факультету

(Грабовська С. Л.)

© _____, 20__ рік

© _____, 20__ рік

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни
		денна форма навчання
Кількість кредитів – 3	Галузь знань 01 Освіта/Педагогіка	Вибіркова
Модулів – 1	Спеціальність: 014.06 Середня освіта (Хімія)	Рік підготовки:
Змістових модулів – 2		3-й
Індивідуальне науково-дослідне завдання – мікродослідження, розробка дидактичних засобів контролю знань		Семестр
Загальна кількість годин – 90		5-й
Тижневих годин для денної форми навчання: 3 аудиторних – 46 самостійної роботи студента – 44	Освітній ступінь: бакалавр	Лекції
		22 год.
		Практичні, семінарські
		24 год.
		Лабораторні
		Самостійна робота
		44 год.
		Індивідуальні завдання:
Вид контролю		
залік		

Примітка:

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить (%): 51,1% /48,9%

Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою дисципліни «Історія педагогіки» є розгляд історико-педагогічного процесу в Україні та зарубіжних країнах у контексті розвитку світового культурно-освітнього процесу.

Завдання дисципліни:

- виявити закономірності розвитку виховання, школи і педагогічної думки у різні історичні періоди;
- сформуванати у студентів систему знань про світовий історико-педагогічний процес та про місце української педагогіки у ньому;
- розкрити кращі здобутки педагогічної мудрості українського й інших народів та виробити вміння застосовувати їх у своїй майбутній професійній діяльності;
- сформуванати самостійне історико-педагогічне мислення (навчити бачити і розуміти закономірності розвитку педагогічних категорій);
- оволодіти методами ретроспективного аналізу історико-педагогічних явищ і фактів;
- розширити професійний світогляд, збагатити духовну культуру майбутніх педагогів.

Програма дисципліни «Історія педагогіки» співвідноситься з програмою дисципліни «Педагогіка» для Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, зокрема в положеннях про національні та загальнолюдські особливості змісту професійної підготовки; в акцентації на аксіологічний підхід при вивченні педагогічних явищ, процесів та їх генезису в умовах розвитку різних суспільств; у реалізації технології особистісно орієнтованої моделі підготовки майбутнього вчителя.

Вивчення дисципліни передбачає набуття наступних **компетентностей**:

загальних:

ЗК Здатність вчитися та оволодівати сучасними знаннями впродовж життя.

ЗК Здатність до системного мислення, аналізу та синтезу з метою виявлення професійних проблем та розробки способів їх розв'язання.

ЗК Здатність проводити дослідження на сучасному рівні.

ЗК Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.

ЗК Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

ЗК Здатність розробляти та управляти проектами.

ЗК Здатність до самоаналізу, самооцінки, самокритичності, самореалізації та самовдосконалення.

ЗК Здатність працювати в команді й вміння виявляти міжособистісну взаємодію.

ЗК Здатність соціально, відповідально та свідомо мотивувати людей, рухатися до спільної мети.

ЗК Цінування та повага різноманітності та мультикультурності, усвідомлення гендерних проблем.

ЗК Здатність спілкуватися і діяти на основі етичних міркувань (мотивів).

фахових:

ФК Здатність розв'язувати складні практичні завдання в галузі середньої освіти на основі застосування концептуальних методів історико-педагогічної науки.

ФК Здатність узагальнювати категорії предметної області у контексті загально-історичного процесу.

ФК Здатність використовувати психолого-педагогічні закономірності організації освітнього процесу, методологічні засади освітнього процесу навчання з урахуванням Концепції національного виховання, Концепції «Нова українська школа»; нові досягнення психолого-педагогічної науки і перспективний педагогічний досвід у практиці роботи.

ФК Здатність характеризувати досягнення педагогічної науки та сучасний стан освіти, їх роль у житті суспільства, становленні особистості.

ФК Здатність застосовувати сучасні методи педагогічного дослідження, інтерпретувати результати досліджень.

ФК Здатність застосовувати сучасні методи й освітні технології, у тому числі й інформаційні, для забезпечення якості освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти.

Очікувані результати навчання.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен:

знати: загальні тенденції розвитку педагогіки; освіти та виховання у конкретних історичних періодах розвитку провідних цивілізацій; педагогічні ідеї та погляди представників педагогічної думки України та світу.

вміти: аналізувати та систематизувати процес розвитку освіти і виховання; здійснювати порівняльний аналіз педагогічних ідей провідних педагогів минулого; працювати з історико-педагогічною літературою та першоджерелами.

Програмні результати навчання

ПРН Знання про розвиток освіти й виховання з найдавніших часів до наших днів; про найважливіші педагогічні теорії, що склались у різні історичні епохи; про погляди й спадщину найвидатніших педагогів минулого; про витоки педагогіки й процесу її розвитку, що впливають на формування світогляду майбутніх спеціалістів.

ПРН Уміння аналізувати й давати принципову оцінку різним педагогічним концепціям і теоріям.

ПРН Уміння творчо використовувати кращі надбання педагогічної спадщини під час розв'язання сучасних актуальних педагогічних проблем.

ПРН Уміння організувати співпрацю учасників освітнього процесу та ефективної праці в команді (педагогічному колективі освітнього закладу, інших професійних об'єднаннях).

2. Мова навчання:

Мова навчання: українська

4. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Історія зарубіжної школи і педагогіки.

Тема 1.1. Освіта й виховання у світовій суспільній цивілізації. Педагогічна думка епохи Античності.

Предмет, завдання, значення та структура курсу «Історія педагогіки». Історія педагогіки як історична і педагогічна наука. Зв'язок історії педагогіки з історією матеріальної і духовної культури. Історія педагогіки як фахова і як культурологічна дисципліна. Принципи побудови і методи дослідження історії педагогіки. Джерела історії педагогіки, їх класифікація.

Характеристика основних теорій походження виховання. Джерела вивчення педагогічного досвіду первісних людей. Особливості виховання на різних етапах розвитку первіснообщинного ладу. Виникнення організованих форм виховання. Первісні виховні інституції: рід, плем'я. Вікова ініціація. Дитячі ігри, традиції, звичаї, ритуали, обряди, їх роль у вихованні підростаючого покоління. Перші в історії виховні заклади. Поява писемності. Піктографічне письмо. Передумови й процес виділення виховання в особливу форму суспільної діяльності. Проблема відокремлення розумового виховання від фізичної праці.

Виховання та навчальна практика у країнах Стародавнього Сходу. Основні ознаки виховання у період становлення рабовласницького суспільства. Передумови виникнення перших шкіл. Розвиток систем письма у стародавніх народів. Характеристика шкільництва у стародавніх Шумері, Єгипті, Китаї, Індії.

Освітньо-виховні системи у державах Стародавньої Греції. Характеристика спартанської й афінської освітньо-виховних систем, їх порівняльний аналіз. Зміст і методика навчання у школах Стародавньої Греції. Буквоскладальний метод навчання грамоти. Індивідуальна форма організації навчання у школах Стародавніх Афін. Освіта в епоху еллінізму. Усуспільнення шкільної справи. «Сім вільних мистецтв». Характеристика еллінської системи освіти.

Зародження педагогічної теорії у філософських вченнях древньогрецьких мислителів. Педагогічні ідеї Демокрита, Сократа, Платона, Аристотеля. Виховання й шкільна освіта у Стародавньому Римі. Основні типи шкіл, зміст освіти і виховання в них. Педагогічні ідеї М. Ф. Квінтіліана.

Тема 1.2. Школа й педагогіка Середньовіччя.

Загальна характеристика епохи середньовіччя у Європі. Основні ознаки й умови розвитку виховання й освіти. Основні типи виховання та освіти в Європі у період розквіту феодалізму: церковне, лицарське, бюргерське, практичне. Виховання й освіта жінок. Зміст освіти у церковних школах. Індивідуально-груповою формою навчання. Катехізичний спосіб оволодіння знаннями. Мета, зміст та система лицарського виховання. Міські школи, їх історико-педагогічне значення. Виховання дітей селян. Особливості виховання дівчат. Педагогічна думка середньовіччя. Схоластика, її вплив на зміст і методику навчання. Начотництво й догматизм схоластичного навчання. Позитивні і негативні риси схоластики. Розвиток університетської освіти у середньовічній Європі. Суспільно-економічні умови їх виникнення, демократичні засади діяльності перших університетів.

Тема 1.3. Школа й педагогіка епохи Відродження.

Загальна характеристика й умови виникнення європейського Відродження (XIV–XVI століття.). Основні ознаки педагогіки епохи гуманізму. Школа і педагогічна думка епохи Відродження. Педагогічні ідеї педагогів-гуманістів (Е.Роттердамський, Ф. Рабле, М. Монтень, Т. Мор, Т. Кампанелла, В. Фельтре).

Тема 1.4. Педагогічна теорія Я. А. Коменського.

Життя, педагогічна діяльність і теоретична спадщина Яна Амоса Коменського. Коменський і демократичний рух XVII століття. Основні риси і суперечності світогляду. Педагогічна теорія Коменського як частка плану вдосконалення людства. Загальна мета і завдання виховання. «Велика дидактика» – теоретичне обґрунтування педагогіки нового часу. Принципи природовідповідності та народності виховання – методологічна основа педагогічної теорії Коменського.

Вчення про школу. Принципи побудови системи шкільної освіти. Вікова періодизація. Структура навчальних закладів, зміст освіти в них та вимоги до організації їх діяльності.

Дидактичні погляди Коменського. Сутність процесу навчання і завдання освіти. Вимоги до визначення змісту освіти. Принципи навчання. «Золоте правило дидактики». Проблема організації шкільного навчання. Обґрунтування класно-урочної системи. Вимоги до уроку. Методи і правила навчання. Проблема підручника та вимоги до нього. Характеристика підручників, складених Коменським.

Проблеми виховання і дисципліни у педагогічній теорії Коменського. Завдання, засоби та методи морального виховання. Проблема шкільної дисципліни. Коменський про педагогічну професію і вимоги до вчителя.

Тема 1.5. Шкільництво та педагогічна думка в Європі XVII-XVIII століття.

Англійська педагогіка XVII століття. Буржуазна революція в Англії XVII століття, її вплив на розвиток виховання й освіти. Педагогічна концепція Дж. Локка. Шляхи формування особистості джентльмена. Дж. Локк про зміст і методи розумового, морального й фізичного виховання дітей.

Французьке просвітництво XVIII століття. Педагогічні ідеї французьких філософів-просвітників XVIII століття К. Гельвеція і Д. Дідро.

Педагогічна теорія Ж.-Ж. Руссо, загальні принципи розробленої ним виховної системи. Новаторський характер ідей Ж.-Ж. Руссо. Теорія природного і вільного виховання. Періодизація життя дитини, зміст і методи навчання й виховання на кожному з вікових періодів. Метод природних наслідків. Ж. Ж. Руссо про виховання жінок. Суперечності у педагогічних поглядах Ж. Ж. Руссо.

Особливості народної освіти у країнах Західної Європи XVII-XVIII століття. Моніторіальна система Бель-Ланкастера.

Тема 1.6. Західноєвропейська педагогіка кінця XVIII – першої половини XIX століття.

Педагогічна система Й. Песталоцці. Життя і діяльність, педагогічні дослідження Песталоцці. Соціологічні, психологічні та загальнопедагогічні основи ідей Песталоцці. Принцип природовідповідності. Теорія елементарної освіти.

Дидактичні погляди, започаткування теорії формальної освіти. Зміст і методи розумового, морального, фізичного і трудового виховання. Методика початкового навчання. Проблема поєднання навчання з продуктивною працею учнів. Проблема взаємодії сім'ї і школи у вихованні дітей, пріоритетність родинного виховання. Песталоцці про вчителя.

Розвиток філантропізму і неогуманізму у Німеччині. Основні ідеї педагогіки філантропізму та її представників: І. Базедова, Х. Зальцмана, та ін. Організація філантропів і навчально-виховного процесу в них.

Неогуманістичний напрямок у педагогіці. Основні ідеї неогуманістів. Педагогічні ідеї В. Гумбольта.

Педагогічні погляди А. Дістервега. Загальнопедагогічні ідеї. Обґрунтування методологічних принципів виховання у творах Дістервега. Дидактика розвивального навчання. Дістервег про вчителя і його підготовку.

Педагогічна теорія Й. Гербарта. Розробка Гербартом методологічних засад педагогіки. Теорія багатостороннього інтересу. Структура процесу навчання і його формальні ступені. Вчення про методи навчання. Ідея виховуючого навчання. Основні засоби керування дітьми. Система морального виховання.

Педагогічні погляди і діяльність соціалістів-утопістів Р. Оуена та Ш. Фур'є. Соціально-педагогічні експерименти Оуена у Нью-Ленарку. Система шкіл. Проблема поєднання навчання з продуктивною працею дітей у практиці Оуена. Педагогічний досвід комуни "Нова гармонія". Педагогічні ідеї у творах Ш. Фур'є. План ідеальної соціально-трудової організації суспільства Гармонії. Система виховання в суспільстві Гармонії.

Тема 1.7. Загальні тенденції світової педагогіки кінця XIX – початку XX століття.

Нові тенденції у педагогічній теорії і практиці зарубіжних країн кінця XIX – початку XX століття. Школа у провідних державах світу кінця XIX – початку XX століття. Основні наукові напрямки зарубіжної реформаторської педагогіки кінця XIX – початку XX століття і їх характеристика.

Педагогіка «вільного виховання». Педагогічні ідеї Е. Кей, Г. Шаррельмана. Педагогічна система М. Монтесорі. Експериментальна педагогіка та її представники. Зародження педології – наукового дитинознавства. Прагматична педагогіка. Педагогічні ідеї Дж. Дьюї. Теорія «громадянського виховання» і «трудової школи» Г. Кершенгштейнера. Педагогіка «нового виховання» і «нових шкіл».

Тема 1.8. Сучасні системи освіти у найрозвиненіших країнах світу.

Еволюція освітніх систем у найрозвиненіших країнах на перетині XXI століття. Система освіти в США. Освітня система у Великобританії. Характеристика освітньої системи у Німеччині. Характеристика освітньої системи у Франції. Система освіти в Японії.

Змістовий модуль 2. Історія вітчизняної школи і педагогіки

Тема 2.1. Народна мудрість виховання дітей та молоді. Освіта, школа і педагогічна думка до княжої і княжої доби IX – XVI століття.

Традиції та обряди як основа української етнопедагогіки. Засоби народного виховання дітей та молоді. Шляхи народного виховного впливу. Форми та методи народного виховання зростаючої особистості.

Виховання у східних слов'ян. Мета, зміст, засоби і традиції виховання у східних слов'ян. Етнопедагогіка. Джерела виховної мудрості. Виникнення і поширення писемності у східних слов'ян.

Зародження і розвиток шкільної освіти в Київській Русі. Передумови виникнення шкіл. Характеристика основних типів шкіл і виховання. Зміст і методика шкільного навчання. Освіта і виховання жінок. Ярослав Мудрий і розповсюдження книгописання на Русі. Порівняльний аналіз шкільництва й виховання в Київській Русі і західноєвропейських державах. Причини широкого розповсюдження і зростання освіти в Київській Русі.

Педагогічна думка у Київській Русі. Характеристика перекладних та оригінальних літературно-педагогічних пам'яток Київської Русі XI–XII століття. Історико-педагогічне значення «Повчання дітям» Володимира Мономаха.

Тема 2.2. Розвиток освіти і педагогічної думки в епоху українського Відродження (XVI – середина XVIII століття).

Умови й загальна характеристика розвитку освіти в Україні у XVI – перша половина XVII століття. Виникнення і розвиток братських шкіл в Україні. Статути братських шкіл. Принципи організації, етапи розвитку, зміст і методика навчання у братських школах. Львівська братська школа і її значення. Творче використання Я. Коменським досягнень українських братських шкіл. Педагогічна діяльність учителів братських шкіл. Роль братських шкіл в українському національному відродженні.

Культурно-освітні осередки і перші вищі навчальні заклади в Україні. Острозька академія, її заснування, зміст освіти та роль у розвитку національної освіти. Києво-Могилянська академія, її організація, зміст і методика навчання, роль як загальноукраїнського освітнього центру. Міжнародне значення академії. Педагогічна діяльність викладачів Острозької і Києво-Могилянської академії.

Виховання й освіта в Запорізькій Січі. Основні риси й завдання козацької педагогіки. Зміст і структура козацької освіти й виховання. Зміст і засоби виховання дітей. Система шкіл Запорізької Січі, характеристика їх роботи.

Педагогічна думка в Україні XVI – першої половини XVII століття. Навчальна література. Просвітницька діяльність І.Федорова, його перший буквар. Прогресивні педагогічні ідеї у творах видатних діячів українського відродження Лаврентія і Стефана Зизаніїв, І. Вишенського, К. Ставровецького, І. Борецького, Памви Беринди, Г. Смотрицького, М. Смотрицького, Є. Славинецького і ін.

Тема 2.3. Українська школа і педагогіка у другій половині XVII – кінці XVIII століття.

Суспільно-політичні умови й причини відмінностей у розвитку освіти Лівобережної і Правобережної України. Освіта Правобережної і Західної України у другій половині XVII – XVIII столітті. Єзуїтські, протестантські, уніатські школи на Правобережжі. Посилення денационалізації українського народу засобами чужомовної школи. Діяльність Едукаційної комісії. Австро-угорські

шкільні реформи кінця XVIII століття і їх вплив на розвиток освіти в Західній Україні. Відкриття Львівського університету.

Розвиток шкільництва на Лівобережній Україні у другій половині XVII – XVIII столітті. Початкові навчальні заклади як найпоширеніша форма освіти Лівобережної України. Полкові і сотенні школи Гетьманської України. Розвиток січових шкіл у другій половині XVII – XVIII столітті. Народні школи грамоти. Особливості розвитку шкільництва у зв'язку із втратою автономії України у другій половині XVIII століття. Російська освітня реформа 1786 р. і її вплив на шкільництво України. Створення нових навчальних закладів: Харківського, Чернігівського, Переяславського колегіумів, Глухівської музично-співацької школи. Вища освіта Лівобережної України у другій половині XVII – XVIII століття. Українське просвітництво XVIII ст.

Педагогічні погляди і діяльність Г. Сковороди. Філософські основи педагогічних ідей Сковороди, ідея “спорідненої праці”. Ідея природного виховання. Принцип народності в педагогічній спадщині Сковороди. Сковорода про завдання та засоби розумового, морального, фізичного, трудового, естетичного виховання. Проблема сімейного виховання у творах Сковороди. Сковорода про вчителя і вчительську працю.

Освітня діяльність С. Яворського, Ф. Прокоповича.

Тема 2.4. Школа і педагогічна думка в Україні (перша половина XIX століття).

Характеристика системи освітніх закладів в Україні під Російською імперією у першій половині XIX століття. Вплив освітніх реформ Росії 1804 і 1828 рр. на шкільництво України. Створення державної системи освіти; відкриття на території України нових типів навчальних закладів. Особливості розвитку шкільництва у різних навчальних округах підросійської України. Становлення і розвиток університетської освіти.

Освіта в Східній Галичині, на Буковині і Закарпатті у першій половині XIX столітті. Австро-угорські шкільні реформи початку XIX століття і створення на західно-українських землях державної системи народної освіти. Система початкових і середніх навчальних закладів. Перехід народних шкіл у відання консисторій. Особливості розвитку шкільництва на Буковині і Закарпатті. Вища освіта на західноукраїнських землях у першій половині XIX століття. Активізація боротьби українського народу за рідну школу і мову. Особливості педагогічної освіти.

Педагогічна думка в Україні першої половини XIX століття. Педагогічні ідеї Т. Шевченка. Шевченко про виховний ідеал. Проблема народної української школи та її відродження у творах Шевченка. Діяльність Шевченка по створенню підручників для українських шкіл. Відображення у спадщині Шевченка проблеми сімейного виховання. Шевченко про особу вчителя.

Розвиток прогресивних педагогічних ідей у творчості та діяльності І. Котляревського, П.Куліша. Куліш і проблема створення українського підручника. Створення української абетки, правопису “кулішівка”. Освітні виховні ідеї М. Костомарова. Педагогічні погляди і діяльність М. Драгоманова.

Історико-педагогічне значення діяльності діячів «Руської трійці» – М. Шашкевича, Я. Головацького, І. Вагилевича.

Педагогічна діяльність О. Духновича. Історико-педагогічне значення підручників для початкової школи та підручника з педагогіки, створених Духновичем. Ідея народності виховання. Духнович про принцип природовідповідності виховання. Проблеми фізичного, морального, розумового виховання у спадщині Духновича. Дидактичні погляди Духновича. Духнович про роль учителя у формуванні особистості.

Головні віхи життя і діяльності К. Ушинського. Світогляд. Новаторство та педагогічна творчість К. Ушинського. Теоретичне обґрунтування педагогіки. Ушинський про педагогіку як науку і як мистецтво виховання. Проблема цілей виховання у працях Ушинського. Принцип народності виховання. Розробка Ушинським наукових засад національного виховання. Ушинський про рідну мову. Реалізація у спадщині Ушинського традицій народної педагогіки.

Дидактичні погляди Ушинського. Основні закономірності процесу навчання. Вчення про ступені пізнання. Ушинський про формальну і матеріальну цілі навчання. Основні функції навчання. Новаторство Ушинського у розробці дидактичних принципів. Удосконалення класно-урочної системи навчання. Типи і структура уроків. Розробка методів навчання. Вимоги до підручників. Характеристика підручників, складених Ушинським: «Рідне слово», «Дитячий світ».

Ушинський про гармонійний розвиток особистості. Шість великих вихователів. Основні засоби і методи морального, фізичного, естетичного, трудового виховання. Роль праці у житті і вихованні людини.

Ушинський про вчителя і його підготовку. Система і зміст педагогічної освіти. Педагогічна практика як елемент підготовки вчителя. Проблема підвищення кваліфікації вчителів. Вплив педагогічних ідей Ушинського на розвиток педагогіки і школи в Україні.

Тема 2.5. Освіта та педагогічна думка в Україні другої половини XIX – початку XX століття).

Характеристика розвитку освіти в Україні під Російською імперією у другій половині XIX століття. Вплив російських шкільних реформ 60–70 рр. на шкільництво України. Система навчальних закладів початкової і середньої освіти та особливості поширення в Україні. Реакційна політика царського уряду Росії у галузі народної освіти. Розвиток недільних шкіл. Розвиток приватних навчальних закладів. Колегія Павла Галагана. Реформа вищої освіти. Особливості вищої жіночої освіти в Україні. Фребелівський жіночий педагогічний інститут. Створення нових типів навчальних закладів. Характеристика системи народної освіти, яка склалася в Росії і на територіях підросійської України на початку XX століття.

Характеристика розвитку освіти й шкільництва на західноукраїнських землях у другій половині XIX – на початку XX століття. Зміни у розвитку української освіти під впливом демократичної революції в Австро-Угорщині 1848 року. Австро-угорські шкільні реформи другої половини XIX століття. Зміни у розвитку освіти Західної України під впливом нових освітніх законів. Особливості

поширення початкових і середніх навчальних закладів в Західній Україні у другій половині XIX ст. – на початку XX ст. Запровадження утраквізму в школі. Розвиток жіночої освіти. Особливості розвитку педагогічної освіти в Західній Україні. Вища освіта.

Педагогічні погляди і діяльність М. Пирогова, Х. Алчевської, М. Корфа, Б. Грінченка, І. Франка, Л. Українки, Т. Лубенця.

Тема 2.6. Школа і педагогіка України у XX столітті.

Доба української революції і початок національного, культурного й освітнього відродження. Виникнення Центральної Ради і її діяльність. Вплив лютневої революції 1917 року в Росії на суспільно-політичну ситуацію та умови розвитку освіти в Україні. Освіта в Україні під час Тимчасового уряду (лютий-червень 1917 р.). Роль громадських організацій у розвитку освіти. Всеукраїнський з'їзд учителів у квітні 1917 року і його рішення. Шкільництво в Українській державі у період правління Центральної Ради. Українізація школи. Рішення Всеукраїнських учительських з'їздів (літо 1917 р.), їх значення для становлення національної системи освіти. Розвиток освіти у період Гетьманату. Освітня політика у період Директорії відновленої УНР. «Проект єдиної школи в Україні». Діяльність ЗУНР у галузі освіти і виховання.

Просвітницька діяльність і педагогічні погляди відомих діячів періоду української революції (1917–1919 рр.): М. Грушевського, І. Стешенка, С. Русової, С. Сірополка. Концепція національного виховання С. Русової. Розробка С. Русовою фундаментальних проблем теорії навчання і виховання.

Основні засади освітньої політики українських більшовиків. Робота по створенню української радянської системи освіти. «Положення про єдину трудову школу УРСР». «Декларація про соціальне виховання дітей». Схема шкільної світи за проектом Г. Гринька. Відмінності між системами освіти Радянської України і Росії. Розвиток українського шкільництва між першою і другою світовими війнами. «Кодекс законів про народну освіту в УРСР» (1922 р.). Різноманітність типів навчальних закладів в Радянській Україні у 20-х роках. Характеристика програмно-методичної роботи, змісту, організації та методів навчально-виховного процесу в загальноосвітніх школах Радянської України у 20-30 рр.

Постанови ЦКВКП(б) про школу 30-х років – гальмо демократичних засад розвитку шкільництва. Уніфікація освіти в Радянській Україні у 30-х роках, запровадження нової системи освіти. Характерні риси радянської тоталітарної школи і системи виховання.

Життя, педагогічна діяльність і теоретична спадщина Антона Семеновича Макаренка. Вчення про виховний дитячий колектив. Проблема виховання свідомої дисципліни. Питання трудового виховання дітей та поєднання навчання із продуктивною працею. Виховання дітей в сім'ї. Думки А. Макаренка з питань педагогічної майстерності.

Педагогічна спадщина Г. Ващенка. Створення Ващенком української національної педагогіки. Ващенко про український виховний ідеал. Ващенко про завдання гармонійного виховання української молоді. Створення Ващенком української національної системи освіти і виховання.

Українська школа у роки другої світової війни. Розвиток української освіти в повоєнний час. Освітні реформи 50-80 –х років.

Відродження національної системи виховання та шкільництва у період становлення незалежної України у кінці ХХ ст. Регіональні концепції національної школи, повернення до джерел народної педагогіки. Загальнодержавна Концепція середньої загальноосвітньої школи України (1991). Закон України «Про освіту» (1991). Формування системи безперервної, багатоступеневої освіти, її суть і шляхи здійснення. Відродження різних типів навчальних закладів: гімназій, ліцеїв, коледжів тощо. Заснування Академії педагогічних наук України (1992). Державна національна програма «Освіта» (Україна ХХІ ст.) (1993). Закон України «Про загальну середню освіту» (1999). Концепція 12-річної загальноосвітньої загальноосвітньої школи (2000). Визначення стратегії і перспектив розвитку освіти в Україні на ХХІ ст.

Життя, педагогічна діяльність і теоретична спадщина Василя Олександровича Сухомлинського. Сухомлинський і народна педагогіка. Проблема проектування людини. Питання формування культури розумової праці школярів у спадщині В. Сухомлинського. Всебічний і гармонійний розвиток особистості як основа виховання дитини. Проблема, морального, естетичного, трудового та фізичного виховання. Проблема самовиховання. Виховання колективізму, гармонія інтересів особистості і колективу. Популяризація і творче впровадження у практику роботи шкіл ідей А. Макаренка, В. Сухомлинського. Створення авторських шкіл.

Новаторська педагогіка 80–90-х років (В. Шаталов, М. Гузик, О. Захаренко та ін.).

Відродження традицій української національної педагогіки наприкінці ХХ століття. Педагогіка народознавства, козацька педагогіка. Провідні напрямки сучасної педагогічної науки в Україні: педагогіка співробітництва, педагогіка життєтворчості, педагогіка толерантності, особистісно-зорієнтована педагогіка, педагогіка рефлексії, психопедагогіка особистості та ін. Впровадження інноваційних технологій у педагогічному процесі: модульно-розвивальне навчання; школа діалогу культур; екологія і діалектика та ін. Перспективи розвитку педагогічної науки в Україні у ХХІ ст.

Тема 2.7. Утвердження освіти в Україні на сучасному етапі духовного і національного відродження

Утвердження демократичних державно-громадських засад освіти й виховання молоді. Модернізація освіти на сучасному етапі розвитку українського суспільства. Утвердження шляхів та засобів національного виховання дітей та молоді.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Денна форма					
	усього	у тому числі				
		л	п	лаб.	інд.	с. р.
1	2	3	4	5	6	7

Тема 1. Освіта й виховання у світовій суспільній цивілізації. Педагогічна думка епохи Античності	6	2	2			2
Тема 2. Школа й педагогіка епохи Середньовіччя	4	1	1			2
Тема 3. Школа й педагогіка епохи Відродження	5	1	1			3
Тема 4. Педагогічна теорія Я. А. Коменського	7	2	2			3
Тема 5. Шкільництво та педагогічна думка у Європі XVII –XVIII ст.	5	1	1			3
Тема 6. Західноєвропейська педагогіка кінця XVIII – першої половини XIX століття	5	1	1			3
Тема 7. Загальні тенденції світової педагогіки кінця XIX – початку XX століття.	6	1	2			3
Тема 8. Сучасні системи освіти у найрозвиненіших країнах світу.	6	1	2			3
Разом за змістовим модулем 1	44	10	12			22
Тема 9. Народна мудрість виховання дітей та молоді. Освіта, школа і педагогічна думка до княжої і княжої доби IX – XVI ст.	7	2	2			3
Тема 10. Розвиток освіти і педагогічної думки в епоху українського Відродження (XVI – перша пол. XVII ст.)	6	1	2			3
Тема 11. Українська школа і педагогіка періоду Руїни	6	1	2			3
Тема 12. Школа і педагогічна думка в Україні першої половини XIX століття.	6	2	1			3
Тема 13. Освіта та педагогічна думка в Україні другої половини XIX – початку XX століття	7	2	1			4
Тема 14. Школа і педагогіка України у радянський період	8	2	2			4
Тема 15. Утвердження освіти в Україні на сучасному етапі духовного й національного відродження	6	2	2			2
Разом за змістовим модулем 2	46	12	12			22

Разом годин	90	22	24			44
--------------------	-----------	-----------	-----------	--	--	-----------

6. Теми семінарських занять

№ п/п	Теми семінарських занять	Кількість годин
1	Освіта й виховання у світовій суспільній цивілізації. Педагогічна думка епохи Античності	2
2	Школа й педагогіка епохи Середньовіччя та Відродження	2
3	Педагогічна теорія Я. А. Коменського	2
4	Шкільництво та педагогічна думка у Європі XVII–XVIII ст.. Західноєвропейська педагогіка кінця XVIII – першої половини XIX століття	2
5	Загальні тенденції світової педагогіки кінця XIX– початку XX століття	2
6	Сучасні системи освіти у найрозвиненіших країнах світу.	2
7	Школа й педагогіка Київської Русі	2
8	Освіта і педагогічна думка українського Відродження (XVI – середина XVIII століття) та періоду Руїни (II половина XVIII ст.)	2
9	Школа й педагогічна думка в Україні у XIX – першої половини XX століття	2
10	Українська школа і педагогіка наука II половини XIX – початку XX століття	2
11	Школа і педагогіка України у радянський період (20-80 роки).	2
12	Утвердження освіти в Україні на сучасному етапі духовного і національного відродження	2
	Всього	24

7. Самостійна робота

Самостійна робота студента передбачає виконання студентом запланованих завдань за методичного керівництва викладача, але без його безпосередньої участі. Метою самостійної роботи є засвоєння навчальної програми у повному обсязі та послідовне формування у студентів самостійності як риси характеру, що відіграє суттєву роль у формуванні сучасного фахівця вищої кваліфікації.

Основними формами самостійної роботи студента під час вивчення дисципліни «Історія педагогіки» є такі:

- опрацювання теоретичних основ прослуханого лекційного матеріалу;
- вивчення окремих тем або питань, що передбачені для самостійного опрацювання;

- підготовка до семінарських занять та виконання індивідуальних завдань практичного та творчого спрямування;
- виконання індивідуального науково-дослідного завдання;
- підготовка до тематичних тестувань знань та до підсумкового контролю.

Питання, що передбачені для самостійного опрацювання при підготовці до семінарських занять та тестового контролю

№ з/п	Назва теми / Питання на самостійне опрацювання	Кількість годин
1	Освіта й виховання у світовій суспільній цивілізації. Педагогічна думка епохи Античності / Давньогрецькі філософи про формування людської особистості(Сократ, Платон, Аристотель, Демокріт)	2
2	Школа й педагогіка епохи Середньовіччя / Виникнення перших університетів у Західній Європі та організація навчання в них	2
3	Школа й педагогіка епохи Відродження / Поєднання навчання з продуктивною працею Томаса Мора й Томмазо Кампанелли	3
4	Педагогічна теорія Я. А. Коменського / Коменський про школу, вчителя та моральне виховання дітей	3
5	Шкільництво та педагогічна думка в Європі XVII–XVIII ст./ Педагогічні погляди французьких філософів К. Гельвеція та Д. Дідро	3
6	Західноєвропейська педагогіка кінця XVIII – першої половини XIX століття / Ідеї німецьких педагогів-філантропістів І. Базедова та Х. Зальцмана. Р. Оуен про формування особистості	3
7	Загальні тенденції світової педагогіки кінця XIX– початку XX століття /Ідеї виховання й навчання в педагогіці екзистенціалізму	3
8	Сучасні системи освіти у найрозвиненіших країнах світу / Система освіти в Японії.	3
9	Народна мудрість виховання дітей та молоді. Освіта, школа і педагогічна думка до княжої і княжої доби IX – XVI ст./ Засоби народного виховання дітей та молоді	3
10	Розвиток освіти і педагогічної думки в епоху українського Відродження (XVI – перша пол. XVII ст.) / Система виховання лицаря-козака	3
11	Школа і педагогіка періоду Руїни / Система освіти на Закарпатті (друга половина XVIII ст.). Життя та діяльність	3

	М. В. Ломоносова	
12	Школа і педагогічна думка в Україні першої половини ХІХ століття / Культурно-освітня діяльність західно-українських діячів (М. Шашкевич, І. Вагілевич, Я. Гловацький, Й. Левицький)	3
13	Освіта та педагогічна думка в Україні другої половини ХІХ–початку ХХ століття / Освітньо-педагогічна діяльність М. Пирогова, М. Корфа, Х. Алчевської	4
14	Школа і педагогіка України у радянський період / Життя та педагогічна діяльність О. А. Захаренка	4
15	Утвердження освіти в Україні на сучасному етапі духовного й національного відродження / Утвердження шляхів та засобів національного виховання дітей та молоді	2
	Разом	44

8. Індивідуальні завдання

(Індивідуальне науково-дослідне завдання)

Написання реферату. Вимоги: наявність усіх необхідних структурних одиниць, відповідне оформлення, висловлення власної думки у висновках, опрацювання не менше 10 джерел літератури, прилюдний захист основних положень.

Орієнтовна тематика рефератів:

1. Характеристика змісту освіти й виховання у перших школах (порівняльний аналіз).
2. Становлення виховання дітей у доісторичний період з ХХ ст. до н.е. до поч. н.е.
3. Загальні тенденції виховних систем у Середньовіччі (порівняльний аналіз).
4. Аналіз загальноосвітніх систем Середньовіччя і Відродження.
5. Прогресивні виховні тенденції у педагогіці епохи Відродження.
6. Принцип природовідповідності Коменського і сучасність.
7. Виховні ідеї Локка і завдання виховання в Україні (у сьогоденні).
8. «Вільне виховання» Ж.-Ж. Руссо як засіб утвердження відповідальності дітей.
9. Теорія і методика початкового навчання Й. Песталоцці.
10. Ідея поєднання навчання з працею Р. Оуена.
11. Основні етапи навчального процесу (Й. Дістервега і сучасної дидактики).
12. Ідея навчання дітей Дж. Дьюї.
13. Екзистенціалізм і врахування дитячої свободи у вихованні.
14. А. Маслоу і сутність гуманізації виховання.
15. Провідні тенденції освітніх систем ХХІ ст.
16. Початкова освіта у Великобританії, Франції, ФРН (порівняльний аналіз).
17. Особливості організації педагогічної освіти у США.
18. Система світської і духовної освіти у Київській Русі (Х–ХІІ ст.)

19. Взаємозв'язок освіти і культури українського Відродження (XVII ст.).
20. Система козацьких шкіл в Україні (XVII ст.).
21. Розвиток школи й педагогічної науки в післявоєнні роки.
22. Школи софістів (V ст. до н. е.). Риторика як наука про ораторське мистецтво. Демосфен.
23. Виховання, освіта та педагогічна думка Візантії.
24. Основні педагогічні ідеї епохи Відродження у країнах Західної Європи.
25. Провідні педагогічні ідеї епохи Відродження. Зародження гуманістичної педагогіки.
26. Єзуїтська система виховання та навчання.
27. Діяльність українських просвітителів і педагогів: Йов Борецький, Інокентій Гізель, Лазар Баранович, Йоасаф Кроковецький, Симеон Полоцький, Єпіфаній Славинецький. Педагогічна діяльність і погляди Феофана Прокоповича.
28. Характеристика народної освіти в Україні у XVIII ст.
29. Проекти реформи народної освіти в епоху Великої Французької революції (1789–1794)
30. Громадсько-педагогічний рух 60-х років XIX ст. в Україні. Т
31. Теорія розумової обдарованості (Біне, Сімон, Торндайк, Терман).
32. Освітні реформи 1917–1920 рр.
33. Ідеї соціального виховання.
34. Педологія в історії радянської школи.
35. Характеристика навчально-виховних закладів України першої половини XIX ст. Харківський університет (1805), Київський університет (1834), Гімназія вищих наук кн. Безбородько (1820), колегії, ліцеї тощо.
36. Основні напрями реформи загальноосвітньої і професійної школи (1984).
37. Основні типи шкіл, що функціонували наприкінці XVII–XVIII ст. в різних країнах Європи та в Україні. Порівняльний аналіз.

Критерії оцінювання ІНДЗ

№ п/п	Критерії оцінювання	Кількість балів
1.	Повнота виконання завдань дослідження (наявність усіх необхідних структурних елементів)	0–1
2.	Актуальність проблеми проекту, її обґрунтування, осмислення і формулювання мети	0–2
3.	Оригінальність ідеї та способів вирішення проблеми	0–2
4.	Рівень самостійності у виконанні різних етапів роботи	0–1
5.	Практичне використання предметних знань, умінь і навичок	0–1
6.	Кількість нової інформації, внесеної в проект, і рівень її	0–2

	осмислення	
7.	Рівень творчості в організації презентації результатів проекту	0–2
8.	Соціальне і прикладне значення отриманих результатів	0–2
Загальна кількість балів		13

9. Методи навчання:

З метою формування професійних компетенцій широко впроваджуються як традиційні, так й інноваційні методи навчання, що забезпечують комплексне оновлення традиційного педагогічного процесу. Це такі методи, як:

- словесний метод (лекція, евристична бесіда);
- практичний метод (семінарські заняття);
- робота з навчально-методичною літературою (конспектування, складання реферату);
- інтерактивний метод (робота в малих групах);
- новітні інформаційні методи у поєднанні з комп'ютерними засобами навчання (дистанційні, мультимедійні тощо).

10. Методи контролю:

1. Оцінювання під час семінарського заняття.
2. Індивідуальні завдання практичного спрямування.
3. ІНДЗ.
4. Підсумковий контроль.

11. Критерії оцінювання результатів навчання

Загальні критерії оцінювання занять з історії педагогіки:

1. Наявність розгорнутої відповіді на теоретичні питання заняття.
2. Висунення проблеми, поєднання теоретичного матеріалу з його практичним використанням у майбутній професійній діяльності.
3. Активна участь в обговоренні теоретичних питань на занятті.
4. Виступ з доповіддю.
5. Змістовність виступу, аргументованість.
6. Культура мовлення (дикція, виділення головного, чіткість, послідовність, чистота мови тощо).
7. Вміння вільно триматися перед аудиторією.
8. Належне оформлення виконання практичних завдань на семінарському занятті. Звіт за їх виконання.

Критерії оцінювання семінарських занять:

1 бал – студент бере участь в обговоренні питань семінару, але немає розгорнутої відповіді на питання семінарського заняття, має нечіткі уявлення про об'єкт вивчення теми, не дотримується чистоти мовлення

2 бали – студент бере активну участь в обговоренні питань семінару, має елементарні, фрагментарні уявлення про об'єкт вивчення теми, працює в команді, але повної розгорнутої відповіді на всі питання семінару немає, не дотримується чистоти мовлення.

3 бали – студент бере активну участь в обговоренні питань семінару, виявляє знання й розуміння основних положень навчального матеріалу, працює в команді, але немає розгорнутої відповіді на всі питання семінару, не виявляє чіткості у формулюванні, не дотримується чистоти мовлення.

4 бали – студент правильно відтворює навчальний матеріал, знає основоположні теорії і факти, вміє наводити окремі власні приклади на підтвердження певних думок, бере активну участь в обговоренні питань семінару, вміє працювати в команді, дотримується послідовності у викладенні матеріалу. Разом з тим, у відповіді допускає неточності, окремі відповіді на питання семінару відсутні, відчуває скованість перед аудиторією, читає з конспекту та допускає порушення правил ділового мовлення.

5 балів – студент добре володіє вивченим матеріалом у межах програми, застосовує знання під час вирішення практичних завдань, вміє аналізувати й систематизувати інформацію, використовує загальновідомі докази із самостійною і правильною аргументацією, має розгорнуті відповіді на всі питання семінару, бере активну участь у командній роботі, в обговоренні питань семінару та виступає з доповіддю, але відчуває скованість перед аудиторією, під час доповіді користується конспектом.

6 балів – студент має розгорнуті відповіді на всі питання семінару; володіє гнучкими знаннями не лише в межах вимог навчальної програми, але й використовує додаткові матеріали, аргументовано застосовуючи їх у різних ситуаціях; вміє знаходити інформацію та аналізувати її; ставити і розв'язувати проблеми, у командній роботі займає лідерські позиції; виступаючи з доповіддю на семінарі, вміло організовує дискусію між учасниками семінару; вільно тримається перед аудиторією; дотримується чистоти мовлення.

*Примітка** Підсумкова оцінка за семінарське заняття виставляється як сумарна за виконання тестових завдань, підготовку до заняття та роботу на самому занятті.

Оцінка за підсумковий контроль виставляється як сумарна за підсумкову контрольну роботу та підсумковий тестовий контроль.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
		для заліку
90 – 100	A	
82–89	B	

75–81	C	зараховано
69–74	D	
60–68	E	
35–59	FX	не зараховано з можливістю повторного складання
1–34	F	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Рівень, шкала ECTS, бали	Теоретична підготовка	Практичні уміння і навички
1	2	3
Високий, А, 90 – 100, відмінно	Студент має глибокі, міцні і системні знання з історії педагогіки; Відповідь студента відрізняється точністю формулювань, логікою, достатній рівень узагальненості знань.	Студент самостійно орієнтується в потоці інформації з дисципліни; здатний проаналізувати й узагальнити отриманий результат. Має навички ведення записів, складання конспекту першоджерел, написання виступу, а також навички науково-дослідної роботи. При підготовці до семінарських занять студент дотримується усіх вимог, передбачених програмою курсу. Крім того, його дії відрізняються раціональністю, вмінням оцінювати помилки й аналізувати результати.
Вище середнього, середній В, С, 75 – 89; дуже добре, добре	Студент може синтезувати знання з окремих тем, давати точні формулювання, може самостійно застосовувати знання у стандартних ситуаціях, його відповідь логічна, але розуміння не є узагальненим.	Студент самостійно виконує завдання, передбачені програмою дисципліни, володіє базовими навичками конспектування першоджерел, може самостійно скласти коментар, обґрунтувати творче застосування основних положень педагогічної теорії у майбутній професійній діяльності, але не завжди здатний провести аналіз і узагальнення результату. При виконанні завдань семінарських занять студент може самостійно виконати роботу в повному обсязі й зробити

		правильні висновки
Достатній, Д, Е, 61 – 74, задовільно, достатньо	Студент відтворює основні поняття і визначення курсу, але досить поверхово, не виділяючи взаємозв'язок між ними, може сформулювати з допомогою викладача основні положення теорії; допускає неточні і не повні відповіді, не чітко їх формулює, робить окремі помилки у відповіді, але може їх усунути під керівництвом викладача, недостатньо володіє термінологією.	Студент може виконувати найпростіші завдання, але не спроможний самостійно висвітлити теоретичні засади розвитку історико-педагогічної науки в Україні та у зарубіжжі; робить висновки, але не розуміє матеріал достатньою мірою.
Початковий, Fх. F 1 – 60, незадовільно	Відповідь студента при відтворенні навчального матеріалу елементарна, фрагментарна, зумовлена нечіткими уявленнями про закони і явища. У відповіді цілком відсутня самостійність. Студент знайомий лише з деякими основними відомостями курсу, з допомогою викладача може сформулювати лише деякі основні положення дисципліни	Студент знає основні положення та вміє визначати особливості розвитку освіти, шкільництва та педагогічної думки в Україні. Допускає істотні помилки, невпевнено, з великими утрудненнями виконує практичні завдання.

12. Розподіл балів, які отримують студенти

Поточне тестування та самостійна робота												ІНДЗ	Підсумковий контроль	Сума
Змістовий модуль 1						Змістовий модуль 2								
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	T11	T12			
6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	13	15	100

13. Методичне забезпечення:

1. Опорні конспекти лекцій;
2. Плани семінарських занять,
3. Інтерактивний комплекс навчально-методичного забезпечення дисципліни (ІКНМЗД);
4. Ілюстративні матеріали.

14. Рекомендована література

Основна

1. Артемова Л. В. Історія педагогіки України: підруч. К.: Либідь. 2006. 420 с.
2. Зайченко І. В. Історія педагогіки: у двох книгах. К.: Видавничий Дім «Слово». 2010. Кн. I: Історія зарубіжної педагогіки. 624 с.
3. Зайченко І. В. Історія педагогіки: у двох книгах: навч. посіб. К.: Видавничий Дім «Слово». 2010. Кн. II: Школа, освіта і педагогічна думка в Україні. 1032 с.
4. Левківський М. В., Пащенко Д. І. Історія педагогіки: підручник. Київ: Центр учбової літератури. 2016. 380 с.
5. Любар О. О., Стельмахович М. Г., Федоренко Д. Т. Історія української школи і педагогіки: навч. посіб. К.: «Знання», КОО. 2003. 450 с.
6. Українська педагогіка в персоналіях: навч. посіб. / [за ред. О. В. Сухомлинської]. К.: Либідь. 2005. Т. 1. 624 с.
7. Українська педагогіка в персоналіях: навч. посіб. / [за ред. О. В. Сухомлинської]. К.: Либідь, 2005. Т. 2. 552 с.

Допоміжна

1. Античное наследие в культуре Возрождения. М.: Наука. 1984. 285 с.
2. Антология педагогической мысли Украинской ССР / Сост. Н. П. Калениченко. М.: Педагогика. 1988. 640 с.
3. Волкова Н. П. Педагогіка: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. Закл. – К.: Академвидав. 2009. 616 с.
4. Видатні українські педагоги: інформаційний довідник / [авт.- упор. Л. В. Калуська]. Тернопіль: Мандрівець. 2008. 224 с.
5. Видатні постаті України: біографічний довідник. К.: МАУП: Книжкова палата України. 2004. 872 с.
6. Вишневецький О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки: посіб. для студ. вищ. навч. Закладів. Дрогобич: Коло. 2006. 608 с.
7. Григорян С. Н. Великие мыслители Арабского Востока. М.:Знание.1960. 160 с.
8. Дистервег А. Избранные педагогические сочинения / сост. В. А. Ротенберг; общая ред. Е. Н. Медынского. М.: Учпедгиз, 1956. 374 с.
9. Дорошенко Д. Нарис історії України. У 2-т. Мюнхен: Дніпрова хвиля. 1966. 360 с.
10. Жураковский Г. Е. Очерки по истории античной педагогики. М.: Изд-во АПН РСФСР. 1963. 510 с.
11. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головн. ред. В. Г. Кремень. К.: Юрінком Інтер. 2008. 1040 с.
12. Історія педагогіки / за ред. Гриценка М. С. К.: Вища, шк. 1973. 448 с.
13. Історія української школи і педагогіки: хрестоматія / [уклад. О. О. Любар; за ред. В. Г. Кременя]. К.: Знання. 2005. 767 с.
14. Коваленко Є. І. Белкіна Н. І. Історія зарубіжної педагогіки. Хрестоматія: навч. посіб. / за заг. ред. Є. І. Коваленко. К.: Центр навчальної літератури. 2006. 664 с.
15. Коменский Я. А. Избранные педагогические сочинения: в 2 т. М.: Педагогика. 1982. Т.1. 656 с.; Т.2. 576 с.

- 16.Кравець В. Зарубіжна школа і педагогіка ХХ століття: навч. посібник для студентів пед. навч. Закладів. Тернопіль, 1996. 290 с.
- 17.Кравець В. П. Історія української школи і педагогіки: Курс лекцій. Тернопіль, 1994. 369 с.
- 18.Мазоха Д. С., Опанасенко Н. І. Педагогіка: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.]. К.: Центр учбової літератури, 2005. 232 с.
- 19.Максимюк С. П. Педагогіка: навч. посіб. К.: Кондор. 2009. 670 с.
- 20.Мартиненко С. М., Хоружа Л. Л. Загальна педагогіка : навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.]. К. МАУП. 2002. 176 с.
- 21.Народна педагогіка: світовий досвід: навч.-метод. комплекс з педагогіки / [уклад. : А. І. Кузьмінський, В. Л. Омеляненко]. К.: Знання-Прес. 2003. 134 с.
- 22.Огієнко І. Українська культура. Коротка історія культурного життя українського народу // Репринтне відтворення видання 1918 року. К.: «Абрис». 1991. 272 с.
- 23.Омельяненко В. Л., Кузьмінський А. І. Педагогічна мудрість віків: навч. посіб. К.: Знання. 2009. 411 с.
- 24.Пальчевський С. С. Педагогіка: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.]. К.: Каравела. 2007. 576 с.
- 25.Персоналії в історії національної педагогіки: 22 видатних українських педагогів. К.: ВД «Професіонал». 2004. 427 с.
- 26.Розвиток народної освіти і педагогічної думки на Україні (X – поч. ХХ ст.) / за ред. М. Д. Ярмаченка. К, 1991. 384 с.
- 27.Самостійна робота студентів з дисципліни «Історія педагогіки»: навч.-метод.посібн./ упоряд. Л. В. Ткачук, М. М. Ткачук. Умань, ВПЦ «Візаві». 2017. 140 с.
- 28.Сбруєва А. А., Рисіна М. Ю. Історія педагогіки у схемах, картах, діаграмах: Навчальний посібник. Суми: СумДПУ. 2000. 208 с.
- 29.Ступарик Б. М. Національна школа: витоки, становлення: навч.-метод. посіб. К.: ІЗМН. 1998. 336 с.
- 30.Сухомлинський В. О. Вибр.тв.: В 5-ти т. Т. 1–5. К.: Рад. шк., 1976–1977.
- 31.Ушинський К. Д. Вибрані педагогічні твори: у 2 т. К.: Рад. шк. 1983. Т. 1: Теоретичні проблеми педагогіки. 488 с.
- 32.Ушинський К. Д. Вибрані педагогічні твори: у 2 т. К.: Рад. шк. 1983. Т. 2: Проблеми російської школи. 359 с.
- 33.Хрестоматія з історії педагогіки / [за заг. ред. чл.-кор. НАПН України, д-ра пед. наук, проф. А. В. Троцько]. В 2-х т. Харків: ХНАДУ, 2011. Т. 2. 524 с.

15. Інформаційні ресурси

1. www.nbuv.gov.ua – Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського.
2. <http://www.library.edu-ua.net/id/485/> – Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського НАПН України.

3. <http://www.mon.gov.ua/> – Міністерство освіти, науки України – офіційний сайт.
4. <http://enc-dic.com/biography> – бібліографічний словник.
5. <http://enc-dic.com/pedagogics> – педагогічний словник.
6. <http://uk.wikipedia.org/wiki> – Вікіпедія, вільна енциклопедія.
7. http://www.rsu.edu.ru/files/e-learning/Shetinina_History/10.htm – електронний навчально-методичний посібник з історії педагогіки